OMYLY PROFESORA PIKETTYHO

Marek Loužek*

**Delsol, Jean-Philippe; Lecaussin Nicolas a Martin, Emmanuel (eds.):
Anti-Piketty. Capital for the 21st Century**

Washington, DC: CATO Institute, 2017. 272 stran. ISBN 978-1-944424-25-1.

Kniha *Kapitál ve 21. století* (2014) francouzského ekonoma Thomase Pikettyho byla senzací. Pokud se lze spolehnout na bouřlivý potlesk zleva, hlasitou kritiku zprava a trvalou pozornost v rámci celého spektra, Pikettyho tlustospis může brzy stanout po boku *Kapitálu* od Karla Marxe jako jedna z nejvlivnějších ekonomických knih vydaných za posledních 150 let. Ale stejně jako u Marxe také Pikettyho paušální závěry spočívají na od základu vadné ekonomické logice, která by v případě realizace přinesla velmi neblahé výsledky.

Kniha *Anti-Piketty* editorů Jeana-Philippa Delsola, Nicolase Lecaussina a Emmanuela Martina, vydaná v CATO Institute (2017), přináší svěží kritiku slavné Pikettyho knihy ze strany špičkových světových ekonomů. První část načrtává Pikettyho apokalyptickou vizi a jeho předsudky vůči bohatým. Druhá část kritizuje empirickou stránku Pikettyho teorie, tendenční statistiky a historickou inkonzistenci. Třetí část analyzuje politická doporučení Pikettyho teorie.

Jak ukazuje Jean-Philippe Delsol, hlavním poučením standardní ekonomie je, že tržní ekonomika není hrou s nulovým součtem, nýbrž s kladným součtem. Piketty však líčí vizi, v níž cokoli kapitalista získá, pracující ztratí: obohacení jednoho znamená ochuzení druhého. Jeho vize pramení z beznadějně statického pohledu na společensko-ekonomický vývoj. Pohled na ekonomiku jako na hru s nulovým součtem dokonale vyhovuje teorii třídního boje.

Podle Delsola je jasné, že problém nerovnosti existuje. Rozdíly v bohatství a příjmech jsou nepříjemné, když jsou výsledkem zvrácených, mafiánských nebo kolektivistických politických režimů. Trh však nemůže za špatné chování lidí. Naopak, je to systém, který usměrňuje lidské konání tím nejlepším, byť nedokonalým způsobem. Abychom parafrázovali výrok Winstona Churchilla o demokracii, tržní hospodářství je bezpochyby ten nejhorší systém, s výjimkou všech ostatních systémů. Jakkoli nedokonalé tržní hospodářství je a navzdory všem rizikům s ním spojeným, je založeno na odpovědnosti

* **Marek Loužek** (marek.louzek@vse.cz), Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta.

jednotlivce a na respektování důstojnosti lidí, schopných nalézt svoji vlastní cestu bez ohledu na to, odkud vyšli.

Piketty hlásá apokalypsu. Extrapoluje trendy stejně jako Thomas Robert Malthus v 18. století nebo Římský klub v 70. letech 20. století a předpovídá, že svět zahyne hladem. Karel Marx před 150 lety předpověděl nevyhnutelné zbídačení proletariátu. Thomas Piketty ve svém tlustospisu *Kapitál ve 21. století* napodobuje Marxe názvem své knihy, stylem výkladu a kritikou kapitalistického systému. Pikettymu jde o obecné zákony, které demystifikují naši moderní ekonomiku a osvětlí inherentní problémy systému – a ukáží na politická řešení v podobě vysokého zdanění.

Mnozí lidé pohlíží na bohatství staticky. Dopouštějí se toho omylu, že věří, že když jedna osoba zbohatne, tato osoba a všichni její dědicové budou navždy bohatí a každá nastupující generace zbohatne ještě o něco více – a tak dále až navěky. Jak však v knize argumentuje Juan Ramón Rallo, bohatství se nejen koncentruje, ale často i diverzifikuje.

V roce 1987 časopis *Forbes* začal sestavovat svůj seznam miliardářů, o nějž se hodně opírá Piketty. O téměř tři desetiletí později je překvapující, že na nejnovějším seznamu se neobjevuje nikdo z roku 1987. Hlavním důvodem není to, že řada těchto jedinců již zemřela, ale to, že prakticky u všech z nich se majetek významnou měrou vyčerpал.

Podívejme se na nejbohatšího muže na světě v roce 1987, kterým byl Japonec Yoshiaki Tsutsumi s odhadovaným jměním v hodnotě 20 miliard USD. Naposledy se objevil na seznamu časopisu *Forbes* v roce 2006; do té doby se jeho jmění scvrklo na 1,2 miliardy dolarů, což při zohlednění inflace odpovídalo 678 milionům dolarů. Od roku 2006 jeho jmění nadále klesalo a již není na seznamu časopisu *Forbes*. Ale podle poslední známé hodnoty (678 milionů USD z hlediska kupní síly odpovídající kupní síle v roce 1987) jsme konfrontováni se skutečností, že jeho bohatství od roku 1987 kleslo o 96 %. Podle Pikettyho se mělo šestinásobně zvýšit.

Pokračujme dalším Japoncem, kterým je Taikichiro Mori, druhý nejbohatší muž na světě v roce 1987. V té době nashromáždil jmění v hodnotě 15 miliard USD, což z něj učinilo nejbohatšího muže na světě v roce 1991, kdy předstihl Tsutsumiho. Taikichiro Mori zemřel v roce 1993 a své jmění odkázal svým dvěma synům: Minourimu Morimu a Akirovi Morimu. Dnes celková hodnota dědictví jeho synů činí 6,3 miliardy USD, což odpovídá částce 3,075 miliard v dolarech z roku 1987 – došlo tedy k poklesu jmění o 80 %.

V rozporu s tím, co si mnozí lidé představují a co Thomas Piketty s oblibou tvrdí, není v tržním hospodářství snadné uchovávat majetek. Majetek je vystaven na milost a nemilost měnícím se preferencím spotřebitelů, vzniku nových konkurentů a možnému nadhodnocení (a konečnému zhroucení) cen majetku. Je jednoduše nesprávné říkat, že existuje mez, za níž probíhá akumulace kapitálu téměř automaticky. Čím větší je osobní jmění jedince, tím obtížnější je udržet toto jmění „ziskové“.

Jak vysvětluje Nicolaus Lecaussin, namísto abychom se jako Thomas Piketty (2014) pohoršovali nad nesmírným jměním nejbohatších lidí světa, bylo by moudřejší sledovat ty tři čtvrtiny z nich, kteří jsou podnikatelé a nikoli „rentiérů“. Podle žebříčku agentury Bloomberg mezi 200 nejbohatšími jedinci (tj. multimiliardáři) je 140 podnikatelů, kteří se

sami vypracovali. Svě jmění vybudovali prostřednictvím podniků, které vytvořili nebo rozšířili. Mezi 50 celosvětově nejbohatšími lidmi je 40 podnikatelů; mezi 10 nejbohatšími je 9 podnikatelů. V rozporu s tím, co říkají klišé a Thomas Piketty, jsou nejbohatší lidé na světě převážně jedinci, kteří vytvářejí podniky, pracovní místa a bohatství pro všechny. Bohatí podnikatelé samozřejmě vytvářejí hodnotu, ale vytvářejí také pracovní místa.

Podle Martina Feldsteina Pikettyho teoretická analýza začíná správnou představou, že míra návratnosti kapitálu, tedy příjem navíc, který plyne z investování dalšího dolaru do zařízení a vybavení, převyšuje míru ekonomického růstu. Poté však dospěje k nesprávnému závěru, že rozdíl mezi mírou návratnosti a mírou růstu časem vede ke stále se zvětšující nerovnosti bohatství a příjmů, pokud není tento proces přerušen depresí, válkou nebo konfiskačním zdaněním.

Pikettyho závěr o stále se zvětšující nerovnosti by mohl být správný, kdyby lidé žili věčně. Ale tak tomu není. Lidé si spoří během svých pracovních let a utratí většinu svého nahromaděného majetku během důchodu. Určitou část svého bohatství předají další generaci. Ale kumulativní účinek takovýchto dědictví je rozředěn kombinací platných dědic-
kých daní a počtem dětí a vnuků, kteří se o dědictví dělí.

Problém s distribucí příjmů nespočívá podle Feldsteina v tom, že někteří lidé mají vysoké příjmy kvůli dovednosti, vzdělání nebo štěstí. Problém je přetrvávání chudoby. Pro snížení této přetrvávající chudoby potřebujeme silnější hospodářský růst a odlišný přístup ke vzdělání a učení a nikoli konfiskační daně z příjmu a bohatství, které doporučuje Piketty.

Chris Giles konstatuje, že když se reportéři *Financial Times* při svém výzkumu podívali na původní zdroje údajů, našli v Pikettyho práci četné chyby: prosté překlepy při přepisování; suboptimální techniky pro stanovování průměru; vícečetné nevysvětlené úpravy čísel a údaje bez uvedení zdroje; nevysvětlené použití různých časových období a nedůsledné používání zdrojových údajů. Dohromady tyto závadné údaje vytvářejí dlouhodobé historické trendy v nerovnosti bohatství, které se jeví ucelenější, než to zdrojové údaje umožňují, a které tak poskytují nepodloženou podporu Pikettyho závěru, že „ústředním rozparem kapitalismu“ je nevyhnutelná koncentrace bohatství v rukou těch nejbohatších jedinců.

Phillip W. Magnes a Robert P. Murphy zjišťují, že Pikettyho fakticky chybná tvrzení, nepodložené výroky o platnosti a určité pochybné grafové konstrukce dávají smysl pouze tehdy, pokud je jejich účelem, aby to vše posloužilo apriornímu závěru. Nesrovnalosti se vyskytují v celé knize, počínaje nesprávným uvedením základních historických faktů až po hojně politické překrucování a zkreslení v jeho selekci údajů a zvolených metodologiích. Těmito problémy je postiženo historické líčení v knize větší či menší měrou. A četnost, s níž se objevují, je dostatečná k tomu, aby bylo oprávněně pohlíženo s hlubokou skepsí na knihu jako celek a zejména na ty pasáže, v nichž Piketty nahrazuje informace o zdrojích, které jsou v tom nejlepším případě mlhavé, dovoláváním se čtenářovy důvěry. Je zajímavé, že v prvních reakcích na knihu *Kapitál ve 21. století* byla příznivě hodnocena její datová analýza navzdory jiným výhradám k jejímu obsahu a k jejím tvrzením. Nyní naopak může hojnost pochybných a problematických uváděných údajů dost dobře znamenat, že empirické údaje jsou největší slabinou této knihy.

Jak ukazují Daron Acemoglu a James A. Robinson, Pikettyho kniha vykresluje budoucnost, v níž beznadějně dominují kapitálový příjem, zděděné bohatství a rentiérští miliardáři. Teoretický rámec použitý k dosažení tohoto závěru je směsí marxistické ekonomie a Solowova modelu růstu. Piketty definuje kapitalismus stejným způsobem jako Marx a má podobně materialistický přístup, který dává dynamiku kapitalismu do souvislosti s vlastnictvím výrobních prostředků (zejména kapitálu) a pevně stanovenou povahou techniky a exogenní dynamikou růstu.

Donald Boudraux diskutuje Pikettyho ústřední teorii, že míra návratnosti kapitálu (r) má tendenci být větší než míra ekonomického růstu (g). Podle Pikettyho je osud kapitalismu zpečetěn již jen tím, že $r > g$ (podle jeho výpočtů o několik procentních bodů), protože z tohoto vyplývá (opět podle něj), že vlastníci kapitálu budou ve stále větší míře bohatnout oproti těm, kteří kapitál nevlastní. Protože vlastnictví kapitálu je ve společnosti rozloženo nerovnoměrně, rozdíly v bohatství a příjmech se budou v důsledku toho zhoršovat, budou „zbídačovat“ (jeho výraz) střední třídy i chudé vrstvy a zároveň budou poskytovat relativně malému počtu příslušníků bohatých elit obrovské zdroje a nepřiměřený vliv na vládní politiku.

Průběh činnosti většiny úspěšných podniků je spíše charakterizován střídavým posunem vpřed a vzad než stálostí. Nástup konkurentů a měnícího se vkusu spotřebitelů dříve či později omezí jejich růst, přičemž někdy sníží jejich velikost v absolutním měřítku nebo dokonce způsobí jejich krach. Jen v roce 2013 podalo ve Spojených státech žádost o vyhlášení bankrotu 34 000 podniků, což je typický údaj pro rok, v němž probíhá ekonomická expanze. Úspěšní kapitalisté mají navíc jen zřídka děti a vnuky, kteří dosáhnou úspěchu svých předků; dochází tedy k regresi směrem k průměru.

Bohatství podle Boudreauxe neroste automaticky. Musí být vytvářeno. A aby bohatství rostlo – dokonce, aby bylo jen udržováno – musí být dovedně spravováno. Kdyby byla Pikettyho teorie o odměňování členů vedení správná, nevšimavost představenstev korporací k produktivitě jejich týmů zajišťujících správu by způsobila prudký pád tržní hodnoty korporací. Pikettyho r by kleslo na nulu. A stejně tak by kleslo i g . Naštěstí takovéto politováníhodné chudnutí nepostihuje ani bohaté ani nás ostatní.

Randall Holcombe ukazuje, že Piketty nařiká nad nárůstem nerovnosti od roku 1980. Ale když na okamžik odhlédneme od nerovnosti, tak každý, kdo od té doby žil v tržní ekonomice, může pozorovat nárůst životní úrovně, k němuž došlo u každého – nikoli pouze u ekonomické elity. Tento nárůst obecné životní úrovně byl způsoben tím, že vlastníci kapitálu svůj kapitál využili k produktivním účelům. A přesto tato ekonomická funkce vlastníků kapitálu nehraje v Pikettyho analýze žádnou roli.

Piketty prosazuje politiku závidi, v níž je větší rovnost sama o sobě cílem – na rozdíl od cíle, který spočívá v pomoci těm, kteří jsou na dně distribuce příjmů. Piketty jednoduše tvrdí, že politika, kterou on doporučuje pro snížení nerovnosti, by tohoto snížení dosáhla tím, že by stáhla dolů ty, kteří jsou na vrcholu, namísto toho, aby vynesla nahoru ty, kteří jsou na dně.

Jak ukazuje James A. Dorn, vysoké sazby mezní daně z příjmu a daně z bohatství snižují motivaci investovat do lidského kapitálu i do jiného než lidského kapitálu – a když

se investice sníží, sníží se i ekonomický růst. Zavedení 50procentní mezní daně pro osoby s příjmy 200 000 USD a více a zvýšení této sazby na 80 procent od hranice příjmu ve výši 500 000 USD, jak to navrhuje Piketty, by výrazně penalizovalo ty, kteří investovali do svého lidského kapitálu, a odradilo ostatní od takovéto investice. Takové sazby konfiskačních daní by nepřinesly velké výnosy, protože bohatí by se přestěhovali do oblastí s nízkými daněmi, které si libují v ekonomické svobodě, například do Hongkongu. Proto chce Piketty globální daň z bohatství.

Ještě závažnější systémové nebezpečí než progresivní daň z příjmu je navrhovaná majetková daň. Například za určitých zjednodušujících předpokladů je dvouprocentní daň z bohatství ekvivalentní 67procentní dani z kapitálových příjmů, pokud diskontní sazba činí 3 %. Piketty navrhuje roční daň ve výši 5 až 10 % z čistého jmění jedinců, kteří mají majetek v hodnotě nejméně 1 miliardy USD. Daň z bohatství, jejíž sazba činí 10 %, odpovídá 333procentní dani z kapitálových příjmů (za předpokladu, že diskontní sazba činí 3 %).

Piketty tvrdí, že není marxista, ale spíše socialista, který věří v soukromé vlastnictví. Tento rozpor by však měl být zjevný: Člověk nemůže hájit soukromé vlastnictví a zároveň vyzývat k masivnímu odebírání majetku. Přerozdělovací stát není pouze nespravedlivý (odtud „předstírání morálnosti“, kdybychom si vypůjčili výraz F. A. Hayeka), ale je také škodlivý pro ekonomický růst. Ekonomické dějiny ukázaly, že tíživou situaci chudých lze zlepšit spíše zvýšením ekonomické svobody a ekonomického růstu než přerozdělováním.